

О ЈЕДНОЈ ПОЈАВИ У СИСТЕМУ СРПСКИХ ИНФИНИТНИХ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА И ЊЕНОМ ТУМАЧЕЊУ

Славка ВЕЛИЧКОВА

В настоящей работе рассматривается процесс адъективизации сербского деепричастия настоящего времени, как и других подобных изменений, на основании единиц, включенных в словарь и их употребления в языке печати и в произведениях художественной литературы. Выделяются три группы лексических единиц разного происхождения. При этом только одну из них можно считать результатом конверсии. Включение этих форм в современный язык является доказательством его независимости от субъективных решений и способствует его дальнейшему обогащению и совершенствованию как средству коммуникации.

Ключевые слова: глагольный префикс настоящего времени, деепричастие настоящего времени, адъективизация, конверсия, субстантивизация, прилагательное

Овај рад је посвећен процесу код једне инфинитне глаголске јединице који се у граматицима најчешће тумачи као врста конверзије. У српском језику ова конверзија и даље траје и проширује се. Због тога би могла да се делимично уброји у иновације у односу на класични Вуков период савременог језика.

Систем инфинитних (неличних) глаголских облика у српском језику укључује инфинитив, два глаголска прилога (герунда) – садашњи и прошли и два глаголска придева – радни и трпни. Инфинитне глаголске облике у свим словенским језицима одликују два битна обележја – нестабилност и хибридноста. Систем је временом редукован, нестали су неки облици општесловенских партиципа, а осим тога је у бугарском језику инфинитив постепено био замењен конкурентним средствима на идентичан начин, као у осталим балканским језицима, укључујући наравно и румунски језик.

Савремени књижевни словенски језици одликују се успостављањем и кодификацијом партиципа и герунда. У српском језику оба темпорално супротстављена герунда показују много сличности. Они имају заједничко порекло: развијају се на одређеној етапи језичке историје од различитих облика старих партиципа, мењајући своју функцију и постајући индеклинабилним. Због глаголских основа задржавају важне особине одговарајућег мотивног глагола као што су нпр. глаголски вид, глаголска реакција и дијатеза. Са синтаксичке тачке гледишта стварају центар полупредикације који је потчињен главном предикату,

при томе се обе предикације повезују са истим субјектом. Захваљујући герундима врши се нека врста компарације радњи у реченици с обзиром на њихову семантичку диференцијацију, па се важније од њих изражавају финитним глаголским облицима, а мање значајне и зависне – инфинитним облицима глаголских прилога.

Међутим између оба герунда има и разлика у односу на вид глагола од којег се образују, што је у вези са другом разликом – са изражавањем претходности прошлим, односно истовремености садашњим герундом у односу на главну акцију у реченици. Герунди се такође разликују по свом месту у глаголском систему савременог српског језика, као и по могућности конверзије и иновације. Од оба глаголска прилога већом стабилношћу у систему, захваљујући већој продуктивности и фреквенцији, одликује се глаголски прилог садашњи. Развија се могућност глаголског прилога садашњег за неке промене што илуструје динамизам у систему инфинитних глаголских облика у српском језику.

Карактеристике оба герунда нашла су место не само у граматицима књижевног језика, него и у посебним сербословенским радовима, као и у неким општеславистичким испитивањима. Питању развоја герунда у словенским језицима, па и у српскохрватском, бави се нпр. М. Дејанова, наводећи у вези са последњима и углавном прихватајући закључке неких пређашњих аутора, у првом реду А. Белића, А. Мусића, М. Пешикана (Дејанова 1977). Синтаксичке и семантичке карактеристике српскохрватских герунда износи М. Ивић, имајући у виду такође истраживања домаћих и страних аутора која стоје у некој вези са њеном темом, као што су нпр. радови Г. Вуковић, Љ. Суботић, М. Стевановић, К. Фелешко (Ивић 1995). П. Јакобсен разматра српскохрватске глаголске прилоге са становишта пре свега њиховог превођења на датски језик (Јакобсен 1980, 2008). Као инфинитни глаголски облици српскохрватски герунди су нашли одговарајуће место у књизи И. Гугуланове која разматра инфинитне облике у свим словенским језицима. Прилаз испитивању карактеристике се присуством како дијахроније, тако и синхроније, што дозвољава да се реше многобројни задаци: о историјској типологији промена у систему глаголских придева и прилога, о њиховим семантичким обележјима, синтаксичкој функцији и употреби у савременом језику. (Гугуланова 2005).

С друге стране само једном герунду - глаголском прилогу садашњем у савременом српском језику – својствено је попридевљивање. То је иновација у модерном језику која и даље траје и по свему судећи – проширује се. С тим у вези описујући основне карактеристике оба глаголска прилога граматике српског језика скрећу пажњу и на истакнуту особину – да се понекад глаголски прилог садашњи употребљава и са функцијом придева, тј. изражава обележја и особине неког предмета, означеног именицом уз коју стоји, попут осталих придева. Наводе се примери који илуструју ову конверзију у њеном конкретном облику адјективизације (в. нпр. Станојчић-Поповић 1992, с. 392). Нека од придевизираних

образовања насталих од герунда укључена су у речнике као редовни чланови лексичког система. Друга се употребљавају независно од тога да нису нашла тамо места.

У овом раду стављамо себи као задатак (уколико је то могуће и изводљиво) да издвојимо, анализирамо и представимо неке карактеристике управо речи, велики број којих се у граматицима и језикословним истраживањима тумачи као настале конверзијом у облику адјективизације глаголског прилога садашњег.

Разматране лексичке јединице су већином укључене у нови речник српскога језика (Речник 2007). Осим тога као извор грађе користимо и српску штампу (пре свега "Политику" и НИИ – електронске верзије), разноврсне електронске форуме и нека уметничка дела који дају слику савремене употребе истих облика. За њих се у познатим граматицима и истраживањима употребљавају наизменично разноврсни термини и изрази: попридевљени облици глаголског прилога садашњег, придевизирани глаголски придев садашњи (Стевановић 1974, с.749,750), глаголски прилог садашњи са службом коју имају придеви (Станојчић-Поповић 1992, с.392), придеви на -ћи (Клајн 1996, с.499), а исто у различитим контекстима – придеви, настали адјективизацијом, адјективи, адјективна реч, ~јединица, ~ лексема, адјективно образовање и сл. – пракса која се примењује и овде.

У поменутом речнику се налази око сто адјективних лексема, тј. придевских речи, насталих путем адјективизације герунда садашњег времена (редко од других девербативних образовања о пореклу којих има различитих мишљења, па неки их не издвајају и не разматрају посебно). Да их аутори речника сматрају придевским речима говори граматичка квалификација која посредно указује којој врсти речи припадају, јер се на исти начин као остали променљиви придеви препознају као такви по доследно означеној трородности: *летећи, -а, -е као млад, млада, -о* и сл.

Већина ових адјектива припадају дужем облику одређеног придевског вида (м.р. ном. ј., код којег облика долази до хомонимије са герундом садашњег времена): *владајући, -а, -е; гостујући, -а, -е; дрхћући, -а, -е; забрињавајући, -а, -е; кипећи, -а, -е; лежећи, -а, -е; наступајући, -а, -е; освежавајући, -а, -е пратећи, -а, -е; растући, -а, -е; следећи, -а, -е; текући, -а, -е; успављујући, -а, -е* итд. Има и неколико краћих облика, при томе се од тих које се даље наводе, код М. Стевановића не налазе последња два: *врућ, врућа, -е; држећ, -ећа, -е; могућ, -а, -е; немогућ, -а, -е* (и код Стевановића 1974, с.745,746), *носећ, -а, -е; преврућ, -а, -е*. Међутим у речнику нисмо срели случајева да једна те иста придевска реч разматраног типа има и краћи, и дужи облик. Изузетак чини пар *носећ-носећи*, али са неким семантичким променама код сваког од његових чланова: за први члан налазимо тумачење "само у ж.р. која је у другом стању, трудна(о жени)", а за други "који служи као носач: ~стуб, ~елемент", што је интересантан случај лексикализације краћег и пуног придевског облика. До семантичких промена дошло је и код *држећ* –улази у

синонимске односе са *крепак* и односи се на старије особе које су још увек у снази. Са променом основног значења и већим приближавањем функцији и одликама придева М.Стевановић повезује могућност компарације коју по њему имају осим наведених још и речи *срамећ* (која није ушла у речник) и *свезнајућ* (Стевановић 1974, с.748).

Друкчије је стање у узусу где се у различитим функционалним стиловима неке од тих речи употребљавају и у дужим облицима. Срећу се нпр. синтагме: *врући дан* (~дах, ~пасуљ), *могући мањак*(~свет, ~узрок,~злочин,~лек; исто и термилошки израз *могући начин*). Колебања овог типа, количинско преовладавање дужег облика, као и употреба(макар и ретка) само краћег указује на редунадност морфолошког обележја семантичке категорије одређености~неодређености у српском језику. За разлику од придева (пре свега - описних) адјективи, настали од герунда садашњег времена,изгледа не познају семантичку опозицију одређеност~неодређеност. Можда говорници нису свесни разлике у значењу и због тога мешају оба облика. Уосталом овај процес све више обухвата и описне придеве.

У групи разматраних придевских речи срећу се случајеви који се са синхронијске тачке гледишта могу условно назвати аномалијама, скретањима, неправилностима, јер се облик м.р. не поклапа формално са обликом герунда садашњег времена који се изводи од 3. л.мн.презента: *јахаћи*, -а,-е (м. јашући), *пијаћи*,-а,-е (место пијући), *писаћи*,-а,-е (м. пишући), *плетачи*, -а,-е (м.плетући), *пузаћи*,- а, -е (м. пузећи), *спаваћи*,-а,-е (м.спавајући), *стајаћи*, -а,-е(м.стојећи), *цртаћи*, -а,-е (м.цртајући) итд. Разматрајући већину ових јединица са дијакхронијског становишта, М.Стевановић назива их девербативним придевима старих образовања на -ћи (Стевановић 1974, с.745). Аутор посвећује доста пажње детаљима њиховог порекла,њиховој творбеној и семантичкој карактеристици, прихватајући став Р.Бошковића да су "придеви на -ћи постали од прастарог облика датива глаголских именица и значе оно што је намењено за појмове које се именују тим именицама" (Стевановић 1975, с.571). Творбена основа код њих је повезана са инфинитивом и одликују се слабијом продуктивношћу. Семантичке разлике показују намену неког објекта да врши неку радњу, а не да је он сам вршилац те радње .Можда се овде оцртава тенденција ка већем осамостаљивању ових адјектива у односу на герундије Независно од тога да многи аутори граматика за разлику од Стевановића не раздвајају ове речи от осталих придевизираних јединица о којима је овде реч, ипак је (због творбене и семантичке разлике у овим случајевима) тешко говорити да су разматране речи герунди садашњег времена употребљени у функцији придева. Устаљени изрази са овим речима који су живи у дијалектима говоре у корист већег степена придевизирања код њих, јер се у многим случајевима извршила и тзв.унутрашња деривација, в.Стевановићев пример из наведеног рада *стајаћи*(одело, халјина; који је за стајање, тј. за ретко ношење, у специјалним приликама).

У грађи из речника постоје јединице које имају везано значење, јер га исполјавају у комбинацији са веома ограниченим бројем именица нпр., *жагрећи*, -а,-е која се према речниковим подацима употребљава кад се говори о очима и означава 'ужагрен','сјајан'; *дречећи*, -а,е за боје или музику; *бришући*, -а,-е у изразу `*бришући лет*`, *упијаћи* (*упијаћа хартија*). Ова ограничења у њиховој лексичкој комбинаторици као и пренесено значење повезује их са устаљеним изразима и фраземама. У њима адјективи учествују са неким од својих граматичких облика, а друге форме, мада су потпуно могуће, остају нереализоване будући појаве на релацији фиксације-реализације и близке су дефективности.

Придевске јединице које су настале од герунда садашњег времена налазе се у структури групе сложених придева за једне од којих се истиче што су и раније постојали (*срцепарајући*, *добростојећи*), али за већину је утврђено да су нове. Јављају се "под страним утицајем, углавном у техничком језику" (Клајн 1996 : 49). Напоредо са сложеницама тог типа које су већ биле објекат истраживања (*брзоцветајући*, *споротекући*, *краткоживећи*, *спорогорећи*, *дугосвирајући* (Клајн 1996, с.49), у речнику се налазе још и *брзорастући* (коров), *добродржећи* (старац), *сведидећа* (правда), *свезнајући* (бог), *свемогућ* (тиранин). Да су нека слична образовања раније била одсутна у српскохрватском (српском) језику сведоче једно испитивање сложених придева у словенским језицима где се истиче продуктивност ових јединица у бугарском и руском за разлику од српскохрватског (Дејанова 1980, с. 91,99). Уосталом, међу примерима у наведеном раду налазе се буг.*дългосвирец* и рус.*быстрорастущий*, - јединице које се данас срећу и у српском језику (в. горенаведене еквиваленте *дугосвирајући*, *брзоцветајући*). Наша статистика показала је да се у реализацији најчешће јављају *сведидећи* (7740 примера), *свезнајући* (3010), *свемогућ*, -ући (856), вероватно због повезаности са разговорном речју, па и због устаљене у језику употребе заменичке компоненте *све*- код других типова сложених придева (нпр. *свестран*). Од њих се у поимениченом облику и у дужој форми јавља *свемогући* и *свезнајући* м. Бог: *Свемогући*, помози ми! *Свемогући* развија у свом множинском облику и друго значење, које је фиксирано у речнику - 'разноврстан', 'свакојак': *свемогући* састојци, *свемогуће* варијанте. Улази у синонимске односе са придевом *свемоћан* (Бог благи и *свемоћни*). Од осталих сложеница најфреквентније су *добростојећи*(460), *добродржећи*(50), а од тих који су карактеристични за језик науке и технике најфреквентнији је *спорогорећи*(фитиљ)(73). За *брзоцветајући* нисмо нашли потврду у нашој грађи, вероватно зато што смо користили електронска издања штампе где се технички термини релативно ретко срећу.

Међу овим придевским јединицама у речнику је засведочено и неколико које су настале од герунда чија је основа глагол страног порекла. Мада њихов број није велик њихова употреба у језику се захваљујући електронским медијима и штампи стално проширује. Управо ова разлика између њихове количине у речнику и реалне употребе привукла је нашу пажњу, па ћемо се задржати на неким

образовањима из ове групе, описујући неке њихове карактеристике. Дајемо их по азбучном реду.

Са речју *галомирајући, -а, -е* у речнику се налазе изрази из области медицине (~туберколоза) и економије (~ инфлација), као и зависне атрибутске реченице и синтагме (која се веома брзо развија, акутна туберколоза; инфлација која веома брзо напредује) који илуструју и тумаче ову одредницу.

У прикупљеној грађи из медија има више од 660 израза и реченица са овом придевском јединицом из различитих области науке, технике, укључујући и из колоквијалног стила (*галомирајући* ритам, ~ рак, ~ губитак, ~ страх, *галомирајућа* потрошња, ~ хиперинфлација, ~ глобализација; - Очитују се *галомирајући* процеси. - Стигла га је *галомирајућа* гангрена. - Наша је грађанска обавеза да се спречи *галомирајућа* и разорна криза...) са. При томе да истакнемо само ради поређења да одговарајући герунд има само око 20 употреба. Код таквих страних по пореклу јединица није можда сасвим тачно да се каже да су настале од герунда јер су вероватно у већини случајева директно преузимане из страних језика, али се њихово прилагођавање српском језичком систему сигурно врши несметано захвалјујући већ утврђеном моделу и механизму по којима су настала ранија образовања од герунда садашњег времена. Само герунд се употребљава са непренесеним значењем: *Галомирајући*, мајор је одјахао у легенду. - Стигоше, *галомирајући* уз узвишење. Придевске речи имају метафорско значење и изрази које стварају чувају у себи ликовну базу и сликовитост које такође доприносе њиховој бржој адаптацији српском лексичком систему. Интересантно је да се ова јединица среће пре свега у изразима који су претежно негативно обојени, па преносе ову емоционалну обојеност и негативну субјективну оцену на то начелно неутрално образовање. Има мало изузетака (нпр. *галомирајући* напредак науке). О доброј усвојености и прилагођености ове речи говори факат да се она слободно употребљава у свим категоријама придева - род, број и падеж, само изгледа да јој није позната компарација. Међутим као већини домаћих образовања овог типа. (- Ипак, политиканство и популизам власти само чини јачим онај приступ. Плате и пензије као расту, али *галомирајући* раст цена нема шансе! - Саветници британске владе раде све како би унели *галомирајући*, ирационални, параноични страх у срца британских грађана. - Грејвс је умро ... после дуге болести и *галомирајуће* деменције. - Све то има за последицу *галомирајуће* сиромашење. Људи умиру од *галомирајућих* леукемија, карцинома, никад невиђених досад.-) Са синтаксичке тачке гледишта и тачније – са тачке гледишта реченичних конституената *галомирајући* може имати све позиције у реченици, не само у групи субјекатских, атрибута, него и објекатских, адвербијалних и сл. (- *Галомирајући* напредак атомске и наукарне физике налази своје паралелно научно дејство. - У доба *галомирајуће* секуларизације цркве и Хрвати и Срби се још увек грчевито боре. - Многе привреде преживе *галомирајућу* инфлацију. - Њихова асимилација је кренула *галомирајућим* корацима. - То може прерасти у *галомирајућу* пошаст

проблема унутар снага реда. - Политика *галопирајућег* признавања Косова (се шири?), а среће се доста редовно и као именички део предиката(предикатив), нпр.: Незапосленост је *галопирајућа*. - Процент незапослености постаје *галопирајући*. - Незапосленост је *галопирајућа*. - Ово што узнемирава глумицу јесте *галопирајућа* ерозија морала.

Лексема *доминирајући*, *-а, -е* се у речнику објашњава преко творбеног синонима (о овом термину в. Ћорић 2008, стр.228) *доминантан*. Вероватно као раније позајмљена, она се чешће употребљава и због тога налазимо више примера из различитих функционалних стилова и потстилова. У прикупљеној из штампе грађи има преко 1200 примера са овом јединицом, при томе се она налази у свим придевским категоријама изузев компаратив, као и у већини синтаксичких позиција, нпр.: Дуго је била највиша зграда и *доминирајући* објекат модерне архитектуре на гребену Београда. - А мени се чини да би орао Немањића требало да буде *доминирајући* у знаку. - Доминантна идеологија је увек била идеологија *доминирајуће* класе. - У основи бугарског симболизма лежи једно индивидуалистичко сазнање које постаје *доминирајуће* уметничко сазнање још код Пенча и круга Мисао. - *Доминирајуће* негативне појаве ће се приписати нападним "антидемократским" снагама. - И поред *доминирајућих* планинских предела подручје општине Бољевац је релативно добро повезано друмским саобраћајницама. - У бундеслигу долазе и два каснија *доминирајућа* клуба лиге. - Зелена боја се ретко користи у свом основном тону као *доминирајућа* боја ентеријера. - Глобализам је постао *доминирајућа* идеологија. - Роман је постао *доминирајућа* врста. - Реакција ... је условљена *доминирајућим* дискурсом наметнутим од стране групе активних чланова. - Забрана злоупотребе *доминирајућег* положаја на тржишту (наслов).

Са лексичко-стилског становишта одликује се својом неутралношћу исто као и одговарајући герунд. Употреба паралелног герунда је много ређа - око 1 -2% (нпр.: Пошиљалац, *доминирајући* над адресатом рекламе одређује заједнички циљ рекламне комуникације.)

Речник објашњава одредницу *ротирајући*, *-а, -е* користећи релативну реченицу *који се обрће, врти* и изразе *~ машина, ~ рингшил* и важном напоменом да се изводи од глагола латинског порекла *ротирати* (Планете ротирају).

У текстовима (претежно повезаним са техником и политиком.) нађено је више од 1300 употреба ове речи у различитим морфолошким облицима и синтаксичким функцијама. Примери: 1. именичке синтаме *ротирајући слободни дан, ~ део, ротирајући диск електрода, ротирајућа реклама, ~ коцка, ~ плоча, ~ функција; ротирајуће председништво, ~ место; ротирајућа светла, оба ротирајућа објекта; заустављање ротирајуће осовине, ротирајући делови машине* 2. Реченице: *Стоматолог користи ротирајуће инструменте. – Три лопова су јурила у банку и саглавила су се у ротирајућим вратима на улазу. - Кључеви су се лако мењали заменом ротирајућих дискова.*

Изгледа да на фреквенцију овог образовања битно утиче и једна екстралингвистичка чињеница, наиме, ситуација у Босни и Херцеговини која стално привлачи пажњу српског душтва и где су управни органи централне власти ротирајући. У вези са тиме се јавља приличан број примера као што је нпр.: Бошњак Тихић преузео функцију председавајућег *ротирајућег* председништва Босне и Херцеговине.

У нашем корпусу примера није присутан одговарајући герунд садашњег времена.

Тумачење речи *флукутирајући*, *-а*, *-е* изводи се помоћу синонима *несталан*, *променљив*, *колебљив* и њене реализације у синтагми ~ *курсеви* новца. Осим тога се она односи директно на глагол *флукутирати* (бити несталан, колебати се) на чију се сферу употребе такође указује : о радној снази, ценама).

Да се сфера употребе ове позајмице ограничава и она функционише у термилошким изразима из економије, банкарства, финансија добро потврђују наши примери којих управо због термилошког карактера није много - има их око 60: *флукутирајући* режим девизног курса, *флукутирајући* девизни курсеви (валута), *флукутирајуће* стање. Различите су синтаксичке позиције ове јединице у простој и сложеној реченици. Пре свега представља атрибут конституената изражених именицом, нпр. - Слободно *флукутирајућим* курсом била би спречена дужничка криза која се надвила над Србијом. -У САД је уведен систем *флукутирајућих* девизних курсева.. Среће се и у позицији предикатива или његових одредби, нпр.: Курс динара је *флукутирајући* – Никако да схватите да је нација *флукутирајућа* ствар.

Нема одговарајућег герунда. Као елемент термилошких израза ова реч је потпуно стилски неутрална, није обојена емоционално и не изражава експресију.

Један део испитиваних јединица подложен је субстантивизацији која би могла да се обележи као њихова секундарна конверзија, јер долази после адјективизације (или примарне конверзије). И.Клајн наводи поименичене облике *владајући*, *руководећи*, *главнокомандујући*, истићући да су настали после рата по руском узору (Клајн 1996, с.499). Њима се могу додати облици *председавајући* и *равнајући* који у м. и ж.р. имају именичку службу и значење `онај (она) који (која) председава радом неког тела, организације, одн. управља нечим, старшина` (за другу реч).

Слично осталим придевима и код разматраних адјектива постоје изведенице са формантом *не-*, које не само богате инвентар придевских речи у српском језику, него и антонимске односе, а значи доприносе у некој мери и изражајним могућностима овог књижевног језика. Примери из речника: *неважећи* (~ *важећи*), *незадовољавајући* (~ *задовољавајући*), *непостојећи* (~ *постојећи*), *нерђајући* (без свог позитивног парњака). У роману "Елдорадо" (Капор, 2006) срели смо *недостајући* у изразу *недостајуће квачице* (слова) која реч није нашла места у речнику. У грађи коју смо прикупили из других извора налазе се више од

петсто примера са овом речју, напр. ~ податак, ~ капитал и мн.др. Није нам познато да иста реч има свог парњака, т.ј. да образује антонимски пар. Ствара се утисак да се негативни адјективи тог типа, осим што понекад немају позитивног парњака чешће употребљавају у језику него одговарајуће речи без *не-*.

У другој књизи, наиме, у двојезичком српско - бугарском издању прича "Ако је то љубав -Ако то ва е љубовта", са преводом наших студената (Пантић 2008) случајно смо наишли на два придевска образовања повезана са герундом садашњег времена која при томе нису укључена у нови речник: *долазећи* (викенд) и *ходајући* (плакар). У текстовима из штампе има довољно потврда за њихову атрибуцку употребу, уп. *долазећи саобраћај*, ~ божић, ~ дан, ~ догађаји, ~ домаћин и сл. То се односи и на *ходајући*: у разним публицистичким текстовима забележено је постојање доста атрибуцких синтагми типа *ходајући* транспорт, ~системи, *ходајућа* реклама, *ходајућег* робота и тд. Међутим треба нагласити да се код те две јединице герунд много чешће (неколико пута више) јавља него придевска образовања, настала од њега конверзијом, као напр.у следећим реченицама: *Долазећи* из Цириха 1919,... оснивају дадаистичку групу у Келну. - *Долазећи* у цркву сети се њих. - *Ходајући* мало даље ми уђосмо у велику Цркву. Можда је управо ова већа повезаност са глаголским системом у том, а и у другим сличним случајевима, разлог да не буду укључивани у речник.

У закључку. Глаголски прилог садашњи је тесно повезан са једном групом придевских јединица у савременом српском језику. Будући резултат промене у функцији и облику некадашњег деклинабилног партиципа, код герунда се данас развија обратни процес – према мишљењу великог броја угледних истраживача он се изједначава (поклапа) са придевима по служби и значењу и прелази из система глаголских допуна у систем именичких одредби. Том процесу је помогло и помаже поклапање облика герунда са дужим обликом описних придева у мушком роду (в. о томе још код Стевановића 1974, с.745), али и са обликом многих присвојних придева на *-ћи*. То су домаћа образовања која поседују све категорије придева, изузев (ретку) компарацију. Процес појављивања ових речи је и сада веома активан о чему говоре примери из штампе где се огледају готово сви функционални стилови књижевног језика, као и из уметничких дела савремених српских писаца.

Наведеним адјективима је веома слична група речи која је према неким истраживачима настала директно од старих девербативних именица, тј. није повезана са герундом садашњег времена и због тога није прешла кроз фазу његове адјективације. Многи други аутори граматика не одвајају их од прве групе, што води у недоумице пре свега што се тиче разлика њихових творбених основа од творбених основа прве групе.

Постоји група позајмљеница и калкова из руског и других језика чије појављивање сигурно није директно повезано са адјективизацијом конкретног герунда, чак у неким случајевима он уопште није присутан у језику, мада је

теоретски могућан. Међутим активни процес адјективизације герунда садашњег времена сигурно омогућава позајмљивање туђих јединица сличног карактера, јер олакшава њихово прихватање и адаптацију већ створеним обрасцима.

Многим из тих образовања својствено је постојање творбених синонима, дублета, као и грађење антонима на *не-*, сложеница и других особина које такође одређују њихово место у језичком систему код придева.

Промене које су повезани са глаголским прилогом садашњим као компонентом система инфинитних облика у српском језику доказују да на одређеној етапи свог развоја књижевни језик већ поседује своје механизме које га осамостаљују, чине га независним од субјективних решења и захваљујући којима се уводе јединице (понекад – на основи постојећих или као оживљавање старих) потребне комуникацији и његовом обогаћивању и усавршавању као најважнијег средства савремене културе и цивилизације.

Библиографија

Гугуланова, Иванка, *Б њлгарските причастия и деепричастия в славянски контекст*, Универзитетско издателство "Св. Климент Охридски", Софија, 2005

Дејанова, Марија, *Към въпроса за развитието на деепричастието в славянските езици*, у: *Закономерности в развитието на славянските езици*, Софија, 1977

Дејанова, Марија и колектив, *Словообразователна и семантична структура на сложните прилагателни в славянските езици*, Изд. БАН, Софија, 1980

Ивић, Милка, *О српскохрватским герундима*, у: *Лингвистички огледи*, Друго издање, Београд, 1995

Јакобсен, Пер, *Српскохрватски глаголски прилози*, НССВД,10-1, 1980 стр.141-146; електронска верзија 2008

Клајн, Иван, *Лексика*, у: *Српски језик на крају века*, Институт за српски језик, Београд 1996, стр.37-87

Станојчић, Живојин, Поповић, Љубомир, *Грамматика српскога језика. Уџбеник за 1., 2, 3, 4 разред средње школе*, Београд, 1992

Стевановић, Михаило, *Савремени српскохрватски језик. 2. Синтакса*. Друго издање, Београд 1974

Стевановић, Михаило, *Савремени српскохрватски језик, 1. Увод, Фонетика, Морфологија*. Треће издање, Београд, 1975

Ђорић, Божо, *Творба именица у српском језику*, Београд, 2008

Изворна грађа

Капор 2006: Момо Капор, *Елдорадо*. Роман. Београд, 2006

НИН – електронско издање

Romanoslavica vol. XLVII nr.1

Пантић 2008: Михајло Пантић, *Ако је то љубав ~ Ако това е любов*. Приче.
Разкази. Братство. Ниш, 2008
"Политика" - електронско издање
"Правда" – електронско издање
Речник српскога језика. Матица Српска. Нови Сад, 2007